

Simon-Székely Attila (szerk.):

Lélekciklopédia IV. kötet

Ázsia, Amerika, Afrika és az újvallások lélekvilága

BUDAPEST, GONDOLAT KIADÓ, 2019

A 2005-ben kezdődő Lélekciklopédia projekt 2014 végén fejeződött be. A többkötetes mű a világ nagy vallásaiban, filozófiáiban megjelenő lélekelképzelések sokszínű világába vezeti el az olvasót. A *Lélekciklopédia* interdiszciplináris karaktere a tanulmányok és tudományterületek összetettségében is megmutatkozik, általános műveltséget formáló, tanító, szórakoztató és tudományos egyaránt. Hiánypótló alkotás, ami egyedülálló nemcsak hazai, hanem nemzetközi viszonylatban is.

A szerkesztőbizottság bemutatása után a főszerkesztő és Bagdy Emőke előszavai nyitják meg a kötetet, amely négy nagyobb (A lélek Ázsiában, Amerikában, Afrikában és az Újvallások, mozgalmak, irányzatok lélekleírása címet viselő) egységre, azon belül pedig több kisebb fejezetre oszlik.

Az első nagy egységet, mely az ázsiai kultúrák lélekelképzeléseivel, azon belül is Kínával foglalkozik, Pap Melinda *A Shang- és a nyugati Zhou-kor vallása* című tanulmánya nyitja meg, melyből a kínai történelem első olyan dinasztiáját ismerhetjük meg, amelynek létezése minden kétséget kizáróan bizonyított. Az eszszé e kultúra Zhou-kori panteonnal és túlvilághittel való összevetését végzi el. Bár a konfucianizmust elsősorban mint filozófiai-etikai-politikaelméleti irányzatként tartjuk számon, már kialakulása kezdetén ráépült az ősi tradíciókra, és merített is belőlük. Salát Gergely ebből az alap gondolatból kiindulva vizsgálja meg írásában (*Lélek és szellemek a konfucianizmusban*) a lélek és a szellemek szerepét a konfucianizmuson belül. Sojka Éva Szilvia *Taoizmus* című munkájában a filozófiai és vallási taoizmust különbözteti meg; a filozófiai részben Laozi és Zhuangzi gondolkodásának sajátosságait mutatja be, majd a vallásos taoista mozgalmak mellett a hozzájuk kapcsolódó iskolák kozmológiáját és panteonját is megismerhetjük. Kósa Gábor *A lélek visszahívása és a Tai-hegy hivatalnokai* című művében a konfucianizmus, taoizmus és buddhizmus mellett létező negyedik vallási vonulaton belül, a népi vallásosságban vizsgálja a lélekképfogás szerepét a rendelkezésre álló források alapján.

A Japánnal foglalkozó kisebb fejezetben található két alkotás (az *Ainu vallás* és a *Sintó vallás*) Nemeshegyi Péter tollából származik. Nemcsak a történelem előtti időkbe visszanyúló ainu nép vallását és szellemekkel való kapcsolatát ismerhetjük

meg, hanem Japán ősi vallását, az alapítóval és szent iratokkal nem rendelkező, a kamik tiszteletét központba állító sintó vallást is.

A Mongólia lélekképzetét tárgyaló egységben Birtalan Ágnes írott források tanulmányozásával és terepmunka segítségével készült tanulmányát találjuk: *Lélekképzetek a mongol népeknél* címmel. A rövid történeti áttekintés után a forrásokban megjelenő vallásokról és hiedelmekről olvashatunk, majd a mongol sámánizmus és a szinkretikus népvallás történetébe is betekintést nyerünk a rituális szövegek és a lélekhittel kapcsolatos fogalomvilág ismertetésével.

Szathmári Botond műve már Tibet világába kalauzolja az olvasót (*Lélekhít a tibeti bön/phön vallásban*). Tibet szellemiségének a mai napig meghatározó részét képező phön vallási tradíció általános történeti bemutatása mellett a szerző az isten és a szellemvilág, azon belül is a lélek, szellem és tudat alapfogalmait járja körbe. John Myrdhin Reynolds a lélek tibeti fogalmának vizsgálatakor a buddhizmuson kívül az őshonos tibeti sámánizmus és a bön vallás hagyományára is kitér. *A lélek tibeti fogalma és az ehhez kapcsolódó tibeti buddhista és bön szertartások* című tanulmányban a lélek, pszichikus energia és tudat hármassága mellett a lélek-vándorlás szerepét és a lélekhez kapcsolódó szertartásokat is megismerjük.

A Heterodox indiai vallások lélekképzetei című részben szintén két írásművet találunk. Michael Hawley (*A szikh hagyomány lélekképzete*) az egyik legkisebb és legfiatalabb világvallás eredetét és jellegzetességeit, valamint Nának Guru egyedi lélekképzeteit mutatja be, kitérve a szikh teológia alapját képező lelki fejlődés öt állomására is. Christopher Key Chapple a dzsainizmus történetét, valamint a lélek és erkölcs dzsain tanításban betöltött szerepét és a lélek felemelkedését írja le (*A dzsiva [lélek] a dzsainizmusban*). Megtudjuk, hogy a dzsain tanítás miként száll szembe a lélek természetének hagyományos magyarázataival és kategóriáival.

Sárközy Miklós írása (*A manicheizmus és lélekképzetei*) a következő szerkezeti egység, az iráni eredetű vallások világába tartozik. Megismerjük a karizmatikus vallásalapító, Mání életét és kezdettől fogva írásba foglalt tanításait. Ezáltal nemcsak a vallás karakteréről, hanem az ahhoz kapcsolódó lélektanról, az istenek panteonjáról és a kozmikus eszkatológiáról is képet kapunk. Koczóh Péter *A bahá'í hit* című tanulmányában az 1844-ben alapított független iráni világvallás főbb jellegzetességeit és alapfogalmait mutatja be, valamint a lélekképzetek tekintetében fontos „Isten Lelke” kifejezés értelmezésének lehetőségeit is leírja.

Az ázsiai lélekképzetekkel foglalkozó nagyobb tartalmi egység utolsó tanulmánya az örmény népi hitvilág lélekképzeteivel foglalkozik. Kovács Bálint *Antik istenek – modern sámánok* című írásában az örmény nép kereszténység felvétele előtti pogány hitének jellegzetességeit és a kereszténység felvétele utáni kor vallását ismerteti, a kultuszokra és a néphitben megjelenő démonok szerepére egyaránt kitérve.

Az amerikai őslakosok lélekképzeteiről szóló fejezetet Hornyák-Kövi Franciska írása nyitja meg *Azték lélekképzetek* címmel. A szerző a spanyol nyelvű gyarmati kori források fordításával és elemzésével többek között azt is megmutatja, hogy milyen vallási elképzelés húzódnak meg egy olyan, első látásra értelmezhetetlennek tűnő, brutális cselekedet mögött, mint az emberáldozat. Bíró Péter *Maja lélekképzetek* című tanulmányában a prekolumbián korszak mellett a hódítás után kialakult hagyományok világát is részletesen elemzi, valamint a maja civilizáció történeti áttekintése mellett, a maják vallásának többszörösen összetett lélekképzeteit is megismerhetjük. Chris Kalaitzidis és Rácz Enikő Míra az Inka Birodalom bemutatása mellett a panteont és az istenekhez kapcsolódó szertartásokat is részletezik, valamint a lélekképzetek általános leírásán túlmutatva az európai és az inka lélekfogalom találkozásáról is szólnak *Inka lélekképzetek* című tanulmányukban. Somfai Kara Dávid Észak-amerikai őslakos népek lélekképzetei címet viselő írásában utal az USA és Kanada területéhez kapcsolható őslakos népcsoportok nyelvi, etnikai és kulturális értelemben különböző, s ezáltal igen összetett világára, s bemutatja közülük a nyugati szíu és a navahók sámánhagyományait és lélekképzeteit.

A lélek Afrikában című következő nagyobb tartalmi egységben csupán egyetlen írásmű foglal helyet. Tarrósy István a Szaharától délre fekvő afrikai területek népeinek hitvilágát és lélekképzeteit ismerteti *Fekete-Afrika lelkei* című tanulmányában. Az afrikai hitvilág egyszerre politeista és monotesita jellege mellett a vallási közvetítő szerepét és az avatási szertartásokat is megismerhetjük.

Az enciklopédia záró egysége az újvallások, mozgalmak, irányzatok világába vezet el minket. Simon-Székely Attila *Christian Science (Keresztény Tudomány) mozgalom* című művében az említett irányzat olyan alapfelvetéseit és tanításait mutatja be, amelyek szerint minden testi állapot a tudatállapot egy megjelenési formája, s ezáltal a betegségek eredete és gyógyítása is az emberi szellemben keresendő. James N. Pellenchia *Jehova tanúi és tanításuk a lélekről* című tanulmányában a 2015-re világméretű keresztény egyháznak számító vallási csoport történetét és magyarországi vonatkozását vázolja fel, valamint tanításai alapján vizsgálja a lélek, az ördög, a démonok és a feltámadás fogalmait is. Jelen János a Vietnamban hárommillió hívet számláló, s ezáltal az ország harmadik legnagyobb vallásának számító Cao Dai tant mutatja be a vallásalapítók, a szent iratok, a különböző szertartások és rituálék vonatkozásában *A vietnami Cao Dan tana* című értekezésében.

A kötetet lezáró tanulmány Sri Chinmoy *A lélek* címet viselő alkotása. A szövegből megismerjük Isten, a végtelen tudat és a lélek kapcsolatát. A lélekét, ami minden teremtmény szívében jelen van, s aminek összetettsége Isten istenségének különböző formáit fejezi ki.

Az enciklopédia a szövegekben történő könnyebb eligazodás érdekében névmutatóval, tárgymutatóval, valamint a szerzők és lektorok bemutatásával zárul. A könyvsorozat negyedik kötetének tanulmányai a jelenkor vallásai, kultúráinak ismertetése mellett a letűnt kor népei tanulmányozásának fontosságára is felhívják a figyelmet annak érdekében, hogy teljességében láthassuk és megérthessük a mai világunk összetettségét.

Hornyák Kövi Franciska